

Bonfrer A, Chintagunta P. // Journal of Marketing Research. – 2005. – Vol. XLII. – P. 169–182. 3. Bell D. R. Consumer Shopping Behaviors and In-Store Expenditure Decisions / Bell D. R., Bucklin U. E., Sismeiro C. – 2000. – May, 25. – P. 1–41. 4. Топчишвили Г. М. Маркетинг нового тисячелеття: моделирование пути к успеху / Г. М. Топчишвили, К. В. Мальков, Д. В. Туницкий. – М. : Поколение, 2008. – 256 с. 5. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. Экспресс-курс / Ф. Котлер ; пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с. — (Серия "Деловой бестселлер").

Рецензент
докт. экон. наук,
профессор Орлов П. А.

Стаття надійшла до редакції
13.05.2011 р.

УДК 658: 330

Телишевська Л. І.

ПЕРШОЧЕРГОВІ УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВИ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Наведено стислий аналіз сучасного стану інноваційної діяльності в Україні та правових передумов активізації інноваційного розвитку підприємства.

Аннотация. Представлен краткий анализ современного состояния инновационной деятельности в Украине, а также правовых условий активизации инновационного развития предприятия.

Annotation. The short analysis of the modern state of innovative activity is given in Ukraine, and also legal terms of activation of innovative development of enterprise.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна активність, інноваційний процес, інноваційний прорив, товарна політика.

За останні роки практично в усіх промислово розвинутих країнах світу підвищився інтерес до управління інноваційними процесами на підприємствах з метою приведення до сучасних вимог товарної політики. Динаміка науково-технічного прогресу у сучасних умовах призводить до таких глибоких змін, що пасивна, сповільнена реакція на розвиток науки і техніки та викликані цим розвитком вимоги до діяльності підприємств означають наростаюче відставання. Уже в теперішній час технічний рівень більшості підприємств України відстає як мінімум на півстоліття від західних країн [1]. Тому навіть для збереження досягнутої ефективності виробництва і тим більше для її підвищення завданням підприємства повинна бути постійна орієнтація на поліпшення якості та своєчасну заміну застарілої продукції, мінімізацію запасів товарно-матеріальних ресурсів, гнучкість і мобільність технологічних процесів та ін. Щоб досягти рівня виробництва з такими параметрами, підприємствам необхідно постійно впроваджувати інновації та змінювати товарну політику, здійснювати адаптовані до ринкових умов техніко-

технологічні інноваційні перетворення, а це пов'язано з необхідністю поглиблення теорії і практики використання й розвитку інноваційного потенціалу.

Вивченню проблематики інновацій, інноваційної діяльності, інноваційного розвитку присвячено дослідження багатьох вчених-економістів. Вагомий внесок у розвиток теорії інновацій внесли такі відомі вчені: Амоша О. І., Балабанова Л. В., Гриньова В. М., П. Друкер, Завлін П. Н., Ілленкова С. Д., Ілляшенко С. М., Кардаш В. Я., Орлов П. А., Б. Санто, Семиноженко В. П., Б. Твісс, Туган-Барановський М. І., Федулова Л. В., Дж. Хікс, Й. Шумпетер, Ястремська О. М. та ін.

Але на шляху трансформації наукових досліджень і розробок у промислову практику мають місце безліч перепон та невизначеності.

Метою даної статті є стислий аналіз сучасного стану інноваційної діяльності в Україні та правових передумов активізації інноваційного розвитку підприємства.

Цілі та основні напрями управління інноваційним процесом на рівні підприємства принципово відомі: розробка планів та програм інноваційної діяльності на базі підібраних до розробки інноваційно-інвестиційних проектів відповідно до товарної політики та забезпечення їх фінансовими і матеріальними ресурсами, моніторинг за станом розробки й реалізації прийнятих планів і програм, координація інноваційної діяльності у виробничих підрозділах і забезпечення їх кваліфікованими кадрами та створення тимчасових груп для своєчасного і якісного вирішення інноваційних проблем.

Досвід розвинених країн і нинішній стан економіки в нашій країні свідчать, що найважливішою необхідною умовою економічного зростання і підвищення якості життя є інноваційна діяльність, в основі якої лежать інновації. Тому для забезпечення ефективного функціонування в ринковій економіці постає невідкладне вирішення проблеми формування механізму управління інноваційним розвитком та різке і значне, не бачене до тепер підвищення інноваційної активності підприємств. Для цього повинні досліджуватись передумови результативності реалізації інновацій підприємствами і національним господарством у цілому, бо відповідно до міжнародних стандартів інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, який дістав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що знайшов використання у практичній діяльності.

Згідно з визначенням нового економічного словника [2], інновації – введення чогось нового, модернізація, реформа; внесення засобів у нову технологію, нові форми організації та управління, що охоплюють не тільки окремі підприємства, а і їх сукупність, галузі. Існують різні думки вчених щодо визначення інновацій.

Інноваційна діяльність має прикладну спрямованість, циклічність, наявність специфічних учасників через фінансові та інформаційні потоки, а нерідко і спеціалізованих агентів, які беруть участь у всіх або в окремих етапах реалізації інноваційного процесу. Інноваційний процес не буде повністю завершеним, якщо він зупиниться на одній з проміжних стадій (як в основному і відбувається у сучасних умовах) – зародження (усвідомлення потреби і можливості інновацій), освоєння (впровадження у виробництво, експеримент), дифузія (тиражування), рутинізація (реалізація нововведень у стабільних умовах господарювання).

Причому економіка підприємств, регіонів, галузей у ситуації, що склалася нині, потребує не окремих елементів інновацій чи вдосконалень, спроможних лише покращити якість уже існуючих видів продукції, технології виробницт-

ва, певних досягнень суспільного життя, а необхідних інновацій у широкому розумінні їх змісту. Так, за думкою Й. Шумпетера [3], реалізація інновації – це введення нового товару, нового методу виробництва, відкриття нового ринку, завоювання нового джерела сировини, впровадження нової організаційної структури в будь-якій галузі. Схожої точки зору дотримується й Ла Герре, який визначає інновацію як будь-яку зміну у внутрішній структурі господарського організму. Саме широке створення й реалізація всіх типів інновацій – товарної, технологічної, маркетингової, ринкової, управлінської, соціальної та екологічної – дозволить наблизитись до інноваційного прориву.

Як зазначено в роботі [6], теорія інноваційного прориву невід'ємна від теорії технологічних укладів. Технологічна багатокладність виробництва стає однією з головних структурних проблем української економіки і, як наслідок, обмежених можливостей окремих підприємств. В економіці розвинених країн зараз домінують технології п'ятого технологічного укладу і формуються шостого. Для нашої країни найбільш характерний третій уклад (приблизно 60 %), практично вдвічі нижче, але теж велика частка четвертого укладу (приблизно 35 %), зовсім мала частка п'ятого укладу (приблизно 3,9 %) і зовсім незначна – шостого укладу (приблизно 0,1 %). А це означає, що в таких умовах недоцільно і навіть небезпечно орієнтуватись на часткову реалізацію малозначущих інновацій (за вузьким підходом до їх визначення), що не можуть суттєво вплинути на рівень розвитку економіки.

Одним з найбільш важливих показників, що характеризують інноваційну сферу країни, регіону, області, є частка інноваційно активних підприємств. Так, якщо аналізувати період від 1995 року до 2010 року, то можна зробити висновок про негативну тенденцію зменшення частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств України з 26 % у 1995 році до 8 % у 2010 році [4; 5]. За цей же час частка інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції впала до 4,8 %. Питома вага виконаних наукових і науково-технічних робіт незначна у загальному обсязі ВВП і в 1996 році складала 1,36 %, а у 2009 році зменшилась до 0,95 %. У порівнянні з 1991 роком кількість винахідників і раціоналізаторів зменшилась у понад 20 разів. Ступінь зношеності основних фондів у науці складає майже 45 %. Витрати держави на роботу одного вченого в Україні втричі менші, ніж у Росії, у 18 разів менші, ніж у Бразилії, у 34 рази менші, ніж у Південній Кореї, у 70 разів менші, ніж у США. До того ж треба зазначити, що зменшення інноваційної активності, у першу чергу, спричинено браком у підприємств власних коштів і великою вартістю кредитних ресурсів [6].

Останнім часом, а особливо в умовах кризи, найбільш актуальним як для великих промислових підприємств, так і для представників середнього бізнесу, є скорочення витрат. У вирішенні такого складного завдання гарантом стабільності та підтримки може виступити держава, яка повинна створити умови для забезпечення постійного трансферу знань у виробництво.

Минулий досвід низки розвинених країн – Фінляндії, Данії, Кореї – свідчить, що реформи, спрямовані на розвиток інноваційної сфери, суттєво підсилюють економічний потенціал навіть в умовах кризи. Остання може стимулювати економічну реструктуризацію, оскільки під час скорочення персоналу на підприємствах до лав безробітних потрапляють раціоналізатори, які у подальшому знаходять нову роботу на більш успішних підприємствах. Саме такі компанії скоріше всього складатимуть основу економічного розвитку в Україні після кризи. При цьому вітчизняним під-

приємцям слід урахувувати поведінку своїх закордонних конкурентів, які також зацікавлені в реалізації власних інноваційних проектів за рахунок українських вчених.

Протягом останніх п'яти років вченими-економістами, політиками та громадськими діячами неодноразово зазначалось, що для стимулювання інноваційної діяльності у промисловій галузі необхідні: мотивація працівників до здійснення інноваційної діяльності, зменшення міграції вчених, законодавчі зміни в галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів (зниження податків для підприємств, які розвиваються та виходять на шлях розробки й реалізації інноваційних технологій та продуктів, удосконалення амортизаційної політики), розширення джерел фінансування інноваційних проектів, тісна співпраця з іноземними підприємствами, обмін досвідом, активізація діяльності технопарків шляхом державної підтримки, розширення практики надання інноваційно активним підприємствам середньострокових кредитів із зниженням процентної ставки та ін.

В умовах конкурентної боротьби інноваційна політика є ключовим фактором захисту економічних інтересів не тільки для розвинутих держав, а й для країн, що розвиваються.

Для забезпечення інноваційного розвитку держава повинна діяти у двох основних напрямках: надавати достатній обсяг коштів із державного бюджету та створити ефективну систему податкових пільг для пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, використовуючи ще нереалізовані можливості нижчих технологічних укладів – третього і четвертого – та активно розвиваючи п'ятий і шостий уклади. Стосовно вітчизняної економічної ситуації, то слід зазначити, що криза 2008 – 2009 років майже унеможливила перший напрям державних дій щодо підтримки інноваційної діяльності, а про ефективність другого – немає чітких підтверджень з практичного боку. Як вважає Семиноженко В. П. [1], потрібен інноваційний прорив на становленні шостого технологічного укладу і вибрати такі його напрямки, завдяки яким країна може вийти в лідери. Вибір цієї стратегії цілком змінює відношення до пріоритетних напрямків інноваційного розвитку, що вимагає скоригувати і державну політику зі стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

З огляду на накопичений досвід технологічних проривів і суть їх концепції, в період структурної перебудови потрібно створити в економіці конкурентоспроможні підприємства нового технологічного укладу, що зміцнить позиції цієї країни на світовому ринку. Для цього необхідними соціально-економічними і науково-технічними умовами повинна бути наявність розвинутого промислового, інтелектуального та інформаційного потенціалів. До того ж важливим є узгодження позиції щодо вибору пріоритетів інноваційної політики як на рівні підприємств, так і на загальнодержавному рівні.

В Україні створено досить обширну законодавчу базу для впровадження інновацій – закони України «Про інноваційну діяльність», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».

Однак інноваційний розвиток у нестабільних умовах кризової економіки має ряд особливостей і пов'язаних з ними проблем, які ускладнюють пошук і обґрунтування варіантів, прийнятних для конкретного суб'єкта господарювання у конкретній ринковій ситуації. Чисельність варіантів інноваційного розвитку ускладнює ці проблеми, вони існують для всіх суб'єктів інноваційного процесу.

Якщо звернути увагу на законодавчі акти останніх років, то можна навести зміни, внесені до діючого законодавства, стосовно підтримки інноваційної діяльності в Україні. Аналіз деяких з них наведено нижче.

Так, Постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI схвалено Рекомендації парламентських слухань на тему «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [6], згідно з якою особливе значення у процесах функціонування національної інноваційної системи має організація та стимулювання процесів оновлення технологій, передачі наукових розробок зі сфери знань у виробничу сферу, що може бути досягнуто за допомогою подальшого розвитку системи освіти, ринку інтелектуальної власності, створення інноваційної інфраструктури, фінансового та податкового стимулювання науково-технічної діяльності тощо.

Для реалізації цієї стратегії учасники парламентських слухань рекомендували:

активізувати формування законодавчої бази сучасної політики інноваційного розвитку економіки, формування конкурентоспроможного вітчизняного сектору науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, формування ринку інтелектуальної власності та структурної перебудови виробництва шляхом активного розвитку інноваційної інфраструктури, створення та сприяння функціонуванню технологічних і наукових парків, бізнес-інкубаторів, інноваційних венчурних та інвестиційних фондів і фінансово-кредитних установ, територій пріоритетного розвитку тощо;

прискорити розгляд проектів законів України про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» про індустриальні (промислові) парки, про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2010 р. № 937 внесено зміни до пункту 10 Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки, в тому числі через механізм здешевлення кредитів.

На жаль, закони, що стосуються науково-технічного та інноваційного розвитку, так і не стали повноцінним законодавчим фундаментом інноваційної діяльності в нашій країні. Саме тому разом із Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки, розробленою Комітетом з економічних реформ при Президенті України, яка має надзвичайне значення щодо адаптації України до сучасних вимог, необхідна реалізація й іншого пакета реформ – інноваційного.

Програма економічних реформ містить перелік заходів, з яких необхідно почати. Одна із запланованих цілей – створення єдиного державного органу управління науково-технічною та інноваційною сферою – вже досягнута. Серед інших першочергових завдань можна відмітити те, що в найближчий час передбачено пріоритетне фінансування державних цільових наукових і науково-технологічних програм на конкурсних принципах та створення умов для надання необхідної підтримки науковій сфері країни та освіти для того, щоб вивести на новий, більш якісний рівень розвитку.

Слід зауважити, що науковому сектору України потрібні й системні рішення, спрямовані не тільки на підтримку, а на створення нової якості економічних та суспільних відносин, орієнтованих на вироблення нових знань і використання інноваційних технологій. Необхідний фундамент

для подальшого розвитку в цьому напрямі сьогодні майже сформовано. Про такі процеси свідчить те, що: сформульовано основні закони, створено координаційний механізм, працюють наукові школи і напрями. Проте всі ці ланки функціонують на даному етапі не скоординовано та децентралізовано.

Таким чином, нині спостерігаються певні позитивні тенденції стосовно підтримки на законодавчому рівні інноваційної діяльності, що дасть можливість поліпшити стан справ щодо інновацій та ефективність використання інвестиційних ресурсів і існуючого потенціалу підприємств.

З цих позицій є можливими висновки: Здійснюючи глибоке реформування законодавчої бази наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, розроблювачам інноваційних проектів варто чітко визначити стратегічні пріоритети. Саме на їх основі потрібно вибудовувати нову правову ідеологію у сфері науки й освіти, що має бути адаптованою до сучасного стану економіки, до державних проблем і потреб громадян України [1].

Усе це підтверджує необхідність приведення внутрішніх можливостей цих суб'єктів у відповідність до зовнішніх умов інноваційного розвитку. Для цього слід постійно відстежувати достатність мотивації інноваційних проектів, як тих, що реалізуються, так і перспективних, і у випадку їх ослаблення вносити відповідні корективи в інноваційну діяльність суб'єкта господарювання і вибір напрямку його розвитку.

З огляду на ситуацію, що склалась у країні, невідкладними умовами активізації інноваційної діяльності та вдосконалення товарної політики сучасних підприємств у найближчі роки є подальше вдосконалення законодавчої бази та контроль за її виконанням, чітке визначення стратегічних пріоритетів як на рівні держави, так і безпосередньо підприємствами, розвиток інфраструктури інвестиційного ринку і зниження вартості інвестицій в інновації, а значить, підвищення рівня маркетингових досліджень на кожному з підприємств.

Література: 1. Семиноженко В. П. Структурна революція в економіці як категоричний імператив сучасної політики України / В. П. Семиноженко // Інновації: проблеми науки та практики : монографія. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 336 с. – С. 9–26. 2. Новый экономический словарь / авт.-сост. В. Н. Коропухина, Д. В. Остапенко ; под общ. ред. П. Я. Юрковского. – 2-е изд. – Ростов н/Д : Феникс, 2007. – 432 с. 3. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер ; пер. с нем. – М. : Прогресс, 1982. – 453 с. 4. Офіційний сайт Держкомстату України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Офіційний сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>. 6. Офіційний сайт Міністерства промислової політики України. – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/index>. 7. Амоша О. І. Проблеми інтеграції науки і освіти в контексті сучасного інноваційного розвитку / О. І. Амоша, А. І. Землянін, Г. В. Моїсєєв // Інновації: проблеми науки та практики : монографія – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 336 с. – С. 27–52.

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Ястремська О. М.

Стаття надійшла до редакції
26.04.2011 р.